

Марына ЛІС,
Таццяна ЖУК,
супрацоўнікі аддзела
рэдкай кнігі і рукапісаў
Цэнтральнай навуковай
бібліятэкі НАН Беларусі

Жыццё ў танцы

У Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі разам з вялікім кніжным багаццем зберагаюцца і асабістыя архівы вядомых дзеячаў навукі і культуры. Сярод іх знаходзіцца і архіў руплівага збіральніка беларускага харэаграфічнага фальклору, вядомага ў свой час танцоўшчыка, балетмайстра, заслужанага дзеяча культуры Беларусі Янкі (Івана Маркавіча) Хвораста (1902 — 1983).

Частка ўнікальных матэрыялаў з асабістага архіва Янкі Хвораста ўпершыню прадстаўлена ў юбілейнай экспазіцыі пад назваю "Жыццё ў танцы". Выстаўка працуе ў бібліятэцы да 20 сакавіка.

Янка Хвораст амаль усё жыццё прысвяціў танцу. Яшчэ маленькім хлопчыкам цікавіўся, як тануюць дарослыя, запамінаў асноўныя рухі, а потым, дзе-небудзь схаваўшыся, спрабаваў іх паўтарыць. З цягам часу гэтая цікавасць не знікла, а наадварот — пашыралася і патрабавала ўжо больш ґрунтоўных танцавальных ведаў. Таму невяпадкова падчас вучобы ў Віленскай беларускай гімназіі і Віленскім ўніверсітэце імя Стэфана Баторыя, дзе Я. Хвораст актыўна ўдзельнічаў у мастацкай самадзейнасці і нават сам арганізаваў танцавальныя гурткі, апантаны харэаграфіі юнак паралельна з вучэбнымі заняткамі наведваў па вечарах прыватныя ўрокі ў адной з віленскіх балетных школ.

Веды, закладзеныя харэографам Лідзіяй Мерашовай, пра якую Я. Хвораст успамінаў з удзячнасцю і цеплынёй, у хуткім часе вельмі спатрэбіліся маладому танцоўшчыку.

Пасля ўз'яднання Усходняй і Заходняй частак Беларусі па даручэнні беларускага ўрада на працягу 1939 — 1940 гадоў у Беластоку Р. Р. Шырмам быў створаны на дзяржаўным узроўні першы Беларускі ансамбль песні і танца. Янку Хвораста запрасілі на пасаду саліста і балетмайстра гэтага калектыву.

Мары пачалі здзяйсняцца. Праца ў ансамблі прыносіла вялікае задавальненне, і за надзвычай кароткі тэрмін Я. Хворастам было падрыхтавана і пастаўлена пяць беларускіх народных танцаў, у тым ліку і дуэт "Бульба". Дзейную дапамогу пачынаючаму балетмайстру аказвала яго першая партнёрша Анета Рэйзер, якая атрымала харэаграфічную адукацыю ў Вене.

У хуткім часе пачаліся гастрольныя пазездкі па Беласточчыне, якія прынеслі і першыя поспехі. Наогул творчае майстэрства ансамбля, а разам з ім Я. Хвораста, імкліва развівалася.

Балетмайстар пашыраў рэпертуар, ствараючы новыя цікавыя кампазіцыі.

У маі 1941 года ансамбль выехаў з канцэртнай праграмай у Маскву. Там калектыву атрымаў сімпатый глядачоў, прыхільныя водгукі спецыялістаў, у тым ліку ў прэсе. Была адзначана самабытнасць, высокі прафесіяналізм выканаўцаў.

Далейшы маршрут гастрольнага павінен быў пралягаць праз Крым, Каўказ, Урал, Ленінград, але Вялікая Айчынная вайна перакрэсліла ўсе планы. Ансамбль разам з іншымі творчымі арганізацыямі быў вымушаны эвакуіравацца з Масквы. Так апынуліся ў Краснаярску. Артысты шмат выязджалі з канцэртамі па гарадах Сібіры. Нават у такіх неспрыяльных, трывожных час людзям патрэбна было мастацтва з яго вялікай ачышчальнай і жыццесцвярдзальнай сілай.

За гады эвакуацыі Янка Хвораст аб'ездзіў са сваім ансамблем дзясяткі гарадоў і населеных пунктаў не толькі Сібіры, але і Урала, і Сярэдняй Азіі, ставіў новыя танцы і харэаграфічныя кампазіцыі. Разам з вядомым харэографам Н. Надзеждзінай, якая працавала ў час вайны ў ансамблях Сібірскай ваеннай акругі, а пасля вайны стварыла вядомы на ўвесь свет харэаграфічны ансамбль "Бярозка", была падрыхтавана кампазіцыя "Партызанскі пляс", а па просьбе Надзеждзінай Я. Хвораст у адным з яе калектываў паставіў беларускі танец "Крыжачок". Цёплы прафесійны адносіны паміж двума балетмайстрамі захоўваліся на працягу многіх гадоў.

Вярнуўшыся ў снежні 1943 года ў вызваленую частку Беларусі, Я. Хвораст у складзе ансамбля і як саліст выступаў на заводах і фабрыках, у ваенных шпітальных, на перадавой і ў партызанскіх атрадах.

У пасляваенныя гады ансамбль на некаторы час застаўся ў Гродне. Акрамя

солных выступленняў і пастановак новых танцавальных нумароў Янка Хвораст працягваў актыўную збіральніцкую працу. Яшчэ раней, знаходзячыся ў Беластоку, а потым і на Гродзеншчыне, ён, вандруючы па навакольных вёсках, з нязменнай упартасцю адшукваў цікавыя танцы, занатоўваў іх.

Дзейнасць Янкі Хвораста ў Беларускім дзяржаўным ансамблі песні і танца працягвалася больш як 10 гадоў, але ў 1951 годзе ў сувязі з рэарганізацыяй танцавальнай групы спыніла сваё існаванне. За перыяд плённай працы ў гэтым калектыве на пасадзе балетмайстра Янкам Хворастам было распрацавана і пастаўлена звыш 60 разнапланавых танцаў, дуэтаў, харэаграфічных кампазіцый, а ўсяго за час сваёй творчай дзейнасці ён стварыў больш як 120 выдатных танцавальных пастановак.

Нягледзячы на спыненне дзейнасці танцавальнай групы ансамбля, артыстычная праца Я. Хвораста працягнулася. З 1953 па 1960 гады ён саліст балета Беларускай дзяржаўнай філармоніі, шмат гастрляваў разам з эстрадным ансамблем па гарадах былога СССР. Талент і майстэрства танцоўшчыка знаходзілі водгукі ў сэрцах

парады, аказаў дзейную дапамогу шматлікім самадзейным танцавальным калектывам, асабліва на Гродзеншчыне. Дзякуючы Я. Хворасту набылі папулярнасць такія танцавальныя калектывы, як Смаргонскі ансамбль песні і танца імя М. Агінскага, "Свіцязь" з Навагрудка, ваўкавыская "Маладосць", дзятлаўскі "Лянок" і іншыя.

Арыентуючыся на слаўныя традыцыі, закладзеныя Ігнатам Буйніцкім, абпіраючыся на народную танцавальную стыхію, Янка Хвораст здолеў падняць беларускую харэаграфію на ўзровень сучаснай прафесійнай балетнай культуры.

Янку Хвораста як прызнанага майстра танцавальнага жанру часта запрашалі ў журы розных танцавальных аглядаў, конкурсаў, на абмеркаванні канцэртных праграм, да ўдзелу ў кафе-рэнтэнях, прысвечаных пытаннім харэаграфіі, ён быў членам мастацкага савета па музычным мастацтве і харэаграфіі пры Міністэрстве культуры БССР.

Заслугі Я. Хвораста ў развіцці беларускага танцавальнага мастацтва, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці былі адзначаны медалямі, Іанаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР і іншымі граматамі, а ў 1977 годзе яму было нададзена высокае званне заслужанага работніка культуры Беларусі.

Янка Хвораст пакінуў пасля сябе вельмі цікавую танцавальную спадчыну, якая складаецца з запісаў беларускіх народных танцаў, танцавальных мініячур, сцэнарыяў харэаграфічных кампазіцый і іншых цікавых дакументаў. Часам дзіву даешся, наколькі гэты таленавіты чалавек быў адданы танцу, яго эстэтычнаму харасту. З дапамогаю ўмоўных абазначэнняў, малюнкаў схем, а таксама дзякуючы скрупулёзнаму ўзнаўленню на паперы кожнай пазіцыі, кожнага руху выканаўцы, Я. Хвораст занатоўваў і тым самым захоўваў для наступных пакаленняў вялізнае

нацыянальнае танцавальнае багацце, а таксама іншых на-родаў, якія разам складаюць сусветную скарбніцу танцавальнага мастацтва.

Яшчэ пры жыцці артыста ў 1974 і 1977 гадах выйшлі з друку два выданні яго кнігі "Беларускія танцы", а ў 1991 годзе — зборнік "Танцы Янкі Хвораста", якія рэпрэзентавалі шырокай грамадскасці толькі невялікую частку са шматлікіх запісаў. Каштоўная танцавальная спадчына Я. Хвораста, што захоўваецца ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі, яшчэ чакае свайго часу.

У архіве Я. Хвораста захоўваюцца і іншыя дакументы, сярод якіх на працоўкі ў галіне харэаграфіі, а таксама цікавыя ўспаміны, якія, на жаль, засталіся незавершанымі з прычыны хваробы і смерці аўтара.

Разам з творчымі матэрыяламі ў фондзе Я. Хвораста зберагаюцца цікавыя, хаця і нешматлікія, біяграфічныя дакументы, якія адпавядаюць тым ці іншым старонкам жыцця і дзейнасці артыста.

Эпісталярый Я. Хвораста захоўвае чарнавікі і арыгіналы лістоў самога фондаўтваральніка і розных асоб да яго. Так, напрыклад, захаваўся чарнавік ліста, датаванага 1942 годам, да тагачаснага кіраўніка Беларусі Т. Гарбунова. Ён быў напісаны Я. Хворастам ад імя калектыву ансамбля з адваротнага боку гастрольнай афішы. Адрасатамі Я. Хвораста былі такія вядомыя асобы, як Р. Шырма, Зоська Верас (Людвіка Антонаўна Войцік), М. Забэйд-Суміцкі і іншыя дзеячы беларускай культуры.

Вялікую цікавасць выклікаюць шматлікія афішы, якія ўносіць дадатковыя звесткі ў творчую біяграфію артыста, а таксама асабістыя і групавыя фатаграфіі Янкі Хвораста, фотадзімкі, што адлюстроўваюць фрагменты асобных танцаў у яго выкананні, узаўяляюць лепшыя моманты жыцця гэтага неардынарнага, таленавітага чалавека, які ўсёй сваёй творчасцю імкнуўся данесці да глядачоў чароўны і дзіўны свет мастацтва, яркія запамінальныя сцэнічныя вобразы, падарыць радасць, а часам і выклікаць усмешку.

На здымку: Т. Гіжэўская і Я. Хвораст у танцы "Чардэш", 1954 г.